ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 10ης Σεπτεμβρίου 2013*

«Θεωρήσεις, άσυλο, μετανάστευση και άλλες πολιτικές σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων — Μεταναστευτική πολιτική — Παράνομη μετανάστευση και παράνομη διαμονή — Επαναπατρισμός παρανόμως διαμενόντων προσώπων — Οδηγία 2008/115/ΕΚ — Επιστροφή παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών — Διαδικασία απομακρύνσεως — Μέτρο κρατήσεως — Παράταση της κρατήσεως — Άρθρο 15, παράγραφοι 2 και 6 — Δικαιώματα άμυνας — Δικαίωμα ακροάσεως — Προσβολή — Συνέπειες»

Στην υπόθεση C-383/13 PPU,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, υποβληθείσα από το Raad van State (Κάτω Χώρες) με απόφαση της 5ης Ιουλίου 2013, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο αυθημερόν, στο πλαίσιο της δίκης

M. G.,

N. R.

κατά

Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, πρόεδρο τμήματος, Γ. Αρέστη, J.-C. Bonichot (εισηγητή), A. Arabadjiev και J. L. da Cruz Vilaça, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: M.-A. Gaudissart, προϊστάμενος τμήματος,

έχοντας υπόψη την από 5 Ιουλίου 2013 αίτηση του αιτούντος δικαστηρίου, η οποία περιήλθε αυθημερόν στο Δικαστήριο, να εφαρμοστεί επί της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως η επείγουσα διαδικασία, σύμφωνα με το άρθρο 107 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου,

έχοντας υπόψη την από 11 Ιουλίου 2013 απόφαση του δευτέρου τμήματος να δεχθεί την αίτηση αυτή,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 8ης Αυγούστου 2013,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο M. G., εκπροσωπούμενος από τους N. C. Blomjous και M. Strooij, advocaten,

— ο N. R., εκπροσωπούμενος από τους L. M. Weber και R. M. Seth Paul, advocaten,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Langer και την M. Bulterman,

— η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την K. Pawłowska και τον M. Arciszewski,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τη M. Κοντού-Durande καθώς και από τους A. Bouquet και R. Troosters,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 6, της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (ΕΕ L 348, σ. 98), και του άρθρου 41, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφορών μεταξύ, αφενός, του M. G. και του N. R. και, αφετέρου, του Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie (Υφυπουργού Ασφάλειας και Δικαιοσύνης) σχετικά με τη νομιμότητα αποφάσεων που εκδόθηκαν κατ' αυτών για την παράταση μέτρων κρατήσεως με σκοπό την απομάκρυνση.

Το νομικό πλαίσιο

Η ρύθμιση της Ένωσης

3 Στις αιτιολογικές σκέψεις 11, 13 και 16 της οδηγίας 2008/115 εκτίθεται:

«(11) Θα πρέπει να θεσπισθεί ένα σύνολο ελάχιστων κοινών νομικών εγγυήσεων όσον αφορά τις αποφάσεις επιστροφής, ώστε να διασφαλίζεται η αποτελεσματική προστασία των συμφερόντων των ενδιαφερομένων. […]

[…]

(13) Η χρήση αναγκαστικών μέτρων θα πρέπει να υπόκειται ρητά στις αρχές της αναλογικότητας και της αποτελεσματικότητας όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους επιδιωκόμενους στόχους. […] Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μπορούν να βασίζονται σε διάφορες δυνατότητες για να ελέγχουν την αναγκαστική επιστροφή.

[…]

(16) Η χρήση της κράτησης με σκοπό την απομάκρυνση θα πρέπει να είναι περιορισμένη και να υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους επιδιωκόμενους στόχους. Η κράτηση δικαιολογείται μόνο για την προετοιμασία της επιστροφής ή για την εκτέλεση της διαδικασίας απομάκρυνσης και εφόσον δεν αρκεί η εφαρμογή λιγότερο αναγκαστικών μέτρων.»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2008/115 ορίζει:

«Η παρούσα οδηγία θεσπίζει τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, σύμφωνα με τα θεμελιώδη δικαιώματα, ως γενικές αρχές του κοινοτικού και του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων προστασίας των προσφύγων και των υποχρεώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα.»

5 Το άρθρο 2 της οδηγίας 2008/115 ορίζει:

«1. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στους παρανόμως διαμένοντες στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόους τρίτης χώρας.

[…]»

6 Κατά το άρθρο 15 της οδηγίας 2008/115:

«1. Εκτός αν στη συγκεκριμένη περίπτωση δύνανται να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά άλλα επαρκή αλλά λιγότερο αναγκαστικά μέτρα, τα κράτη μέλη μπορούν να θέτουν απλώς υπό κράτηση υπήκοο τρίτης χώρας υποκείμενο σε διαδικασίες επιστροφής, για την προετοιμασία της επιστροφής και/ή τη διεκπεραίωση της διαδικασίας απομάκρυνσης, ιδίως όταν:

α) υπάρχει κίνδυνος διαφυγής, ή

β) ο συγκεκριμένος υπήκοος τρίτης χώρας αποφεύγει ή παρεμποδίζει την προετοιμασία της επιστροφής ή τη διαδικασία απομάκρυνσης.

Οιαδήποτε κράτηση έχει τη μικρότερη δυνατή διάρκεια και διατηρείται μόνο καθόσον χρόνο η διαδικασία απομάκρυνσης εξελίσσεται και εκτελείται με τη δέουσα επιμέλεια.

2. Η κράτηση διατάσσεται από τις διοικητικές ή δικαστικές αρχές.

Η κράτηση διατάσσεται εγγράφως και συνοδεύεται από πραγματική και νομική αιτιολόγηση.

Όταν η διαταγή κράτησης εκδίδεται από διοικητικές αρχές, τα κράτη μέλη:

α) είτε προβλέπουν την ταχεία δικαστική επανεξέταση της νομιμότητας της κράτησης που αποφασίζεται το συντομότερο δυνατό μετά την έναρξη της κράτησης,

β) είτε χορηγούν στον συγκεκριμένο υπήκοο τρίτης χώρας το δικαίωμα να κινήσει διαδικασία για την ταχεία δικαστική επανεξέταση της νομιμότητας της κράτησής του που αποφασίζεται το συντομότερο δυνατό μετά την έναρξη της σχετικής διαδικασίας· εν τοιαύτη περιπτώσει, τα κράτη μέλη ενημερώνουν αμέσως τους ενδιαφερομένους υπηκόους τρίτων χωρών σχετικά με τη δυνατότητα διεξαγωγής τέτοιας διαδικασίας.

Ο συγκεκριμένος υπήκοος τρίτης χώρας απολύεται αμέσως, αν η κράτηση δεν είναι νόμιμη.

3. Εν πάση περιπτώσει, η απόφαση κράτησης επανεξετάζεται ανά εύλογα χρονικά διαστήματα είτε κατ' αίτηση του συγκεκριμένου υπηκόου τρίτης χώρας είτε αυτεπαγγέλτως. Σε περίπτωση παραταθείσας διάρκειας κράτησης, η επανεξέταση εποπτεύεται από δικαστική αρχή.

4. Οσάκις καθίσταται πρόδηλο ότι δεν υφίσταται πλέον λογικά προοπτική απομάκρυνσης για νομικούς ή άλλους λόγους ή όταν παύουν να ισχύουν οι όροι της παραγράφου 1, η κράτηση παύει να δικαιολογείται και το συγκεκριμένο πρόσωπο απολύεται αμέσως.

5. Η κράτηση εξακολουθεί καθ' όλη τη χρονική περίοδο κατά την οποία πληρούνται οι όροι της παραγράφου 1 και είναι αναγκαία για να διασφαλισθεί η επιτυχής απομάκρυνση. Κάθε κράτος μέλος καθορίζει περιορισμένη περίοδο κράτησης, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει το εξάμηνο.

6. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν να παρατείνουν το χρονικό διάστημα που αναφέρεται στην παράγραφο 5 παρά μόνο για περιορισμένο χρόνο που δεν υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο σε περιπτώσεις κατά τις οποίες, παρ' όλες τις εύλογες προσπάθειές τους, η επιχείρηση απομάκρυνσης είναι πιθανόν να διαρκέσει περισσότερο επειδή:

α) ο συγκεκριμένος υπήκοος της τρίτης χώρας αρνείται να συνεργασθεί, ή

β) καθυστερεί η λήψη αναγκαίων εγγράφων από τρίτες χώρες.»

Η ολλανδική ρύθμιση

7 Βάσει του άρθρου 2:1, παράγραφος 1, του γενικού νόμου διοικητικού δικαίου (Algemene wet bestuursrecht), κάθε πρόσωπο δύναται, για την προάσπιση των συμφερόντων του στις σχέσεις του με τη διοίκηση, να επικουρείται ή να εκπροσωπείται από εντολοδόχο.

8 Κατά το άρθρο 4:8, παράγραφος 1, του εν λόγω νόμου, η διοίκηση, πριν εκδώσει απόφαση που πιθανολογείται ότι θα είναι βλαπτική για τον ενδιαφερόμενο ο οποίος δεν ζήτησε την απόφαση αυτή, οφείλει να του παράσχει τη δυνατότητα να εκφράσει την άποψή του αν, αφενός, η εν λόγω απόφαση στηρίζεται σε στοιχεία σχετικά με πραγματικά περιστατικά και συμφέροντα που αφορούν τον ενδιαφερόμενο και αν, αφετέρου, τα στοιχεία αυτά δεν γνωστοποιήθηκαν από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο.

9 Το άρθρο 59, παράγραφος 1, αρχή και στοιχείο a, του νόμου του 2000 περί αλλοδαπών (Vreemdelingenwet 2000, στο εξής: Vw 2000) ορίζει ότι ο αλλοδαπός που δεν έχει νόμιμη διαμονή δύναται, εφόσον το απαιτεί λόγος δημόσιας τάξεως ή εθνικής ασφάλειας, να τεθεί υπό κράτηση από τον Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie με σκοπό την επαναπροώθησή του στα σύνορα.

10 Κατά το άρθρο 59, παράγραφος 5, του Vw 2000, η κράτηση που προβλέπεται από την παράγραφο 1 του άρθρου αυτού δεν δύναται να υπερβεί τους έξι μήνες.

11 Βάσει της παραγράφου 6 του εν λόγω άρθρου 59, το χρονικό διάστημα της εν λόγω παραγράφου 5 δύναται να παραταθεί κατά δώδεκα μήνες αν, παρ' όλες τις εύλογες προσπάθειες, η επιχείρηση επαναπροωθήσεως στα σύνορα είναι πιθανόν να διαρκέσει περισσότερο επειδή ο αλλοδαπός δεν συνεργάζεται για την επαναπροώθησή του ή επειδή εξακολουθούν να λείπουν τα αναγκαία προς τούτο έγγραφα από τρίτες χώρες.

12 Το άρθρο 94, παράγραφος 4, του Vw 2000 ορίζει ότι το Rechtbank κηρύσσει βάσιμη την προσφυγή κατά μέτρου κρατήσεως αν συνάγει ότι η εφαρμογή του αντίκειται στον Vw 2000 ή ότι, μετά από στάθμιση όλων των διακυβευομένων συμφερόντων, δεν αποδεικνύεται ότι η εν λόγω εφαρμογή είναι ευλόγως δικαιολογημένη. Στην περίπτωση αυτή, το Rechtbank διατάσσει την άρση του μέτρου.

13 Το άρθρο 106, παράγραφος 1, του Vw 2000 παρέχει στο Rechtbank τη δυνατότητα, αν διατάξει την άρση μέτρου στερητικού της ελευθερίας ή αν η στέρηση της ελευθερίας έχει ήδη αρθεί πριν από την εξέταση της αιτήσεως άρσεως του μέτρου αυτού, να επιδικάσει υπέρ του αλλοδαπού αποζημίωση εις βάρος του Δημοσίου.

14 Η παράγραφος 2 του εν λόγω άρθρου 106 ορίζει ότι η παράγραφος 1 του ίδιου άρθρου έχει εφαρμογή mutatis mutandis αν το Raad van State διατάξει την άρση του στερητικού της ελευθερίας μέτρου.

15 Το άρθρο 5.1a, παράγραφος 1, του διατάγματος του 2000 περί αλλοδαπών (Vreemdelingenbesluit 2000) ορίζει ότι ο αλλοδαπός που δεν έχει νόμιμη διαμονή δύναται να τεθεί υπό κράτηση, για τον λόγο ότι το απαιτεί η δημόσια τάξη ή η εθνική ασφάλεια, αν:

«a) υπάρχει κίνδυνος ο αλλοδαπός να διαφύγει την εποπτεία,

ή

b) ο αλλοδαπός αποφεύγει ή εμποδίζει την προετοιμασία της επιστροφής του ή της διαδικασίας επαναπροωθήσεως στα σύνορα.»

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

16 Στις 24 Οκτωβρίου και 11 Νοεμβρίου 2012, οι ολλανδικές αρχές έθεσαν αντιστοίχως τον M. G. και τον N. R. σε κράτηση στο πλαίσιο διαδικασίας απομακρύνσεως. Με αποφάσεις της 19ης Απριλίου 2013, για τον πρώτο, και της 29ης Απριλίου 2013, για τον δεύτερο, η κράτησή τους παρατάθηκε για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες, ειδικά λόγω μη συνεργασίας των ενδιαφερομένων στο πλαίσιο της διαδικασίας απομακρύνσεως.

17 Οι M. G. και N. R. άσκησαν, ο κάθε ένας, ένδικο βοήθημα κατά της αποφάσεως παρατάσεως που τους αφορά. Με αποφάσεις της 22ας και 24ης Μαΐου 2013, το Rechtbank Den Haag, πρωτοβάθμιο δικαστήριο, διαπίστωσε προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας, αλλά απέρριψε τα ένδικα αυτά βοηθήματα, εκτιμώντας ότι η πλημμέλεια αυτή δεν συνεπάγεται την ακύρωση των αποφάσεων παρατάσεως. Οι M. G. και N. R. άσκησαν ενώπιον του Raad van State αναίρεση κατά των αποφάσεων αυτών.

18 Κατά το δικαστήριο αυτό, τα πραγματικά περιστατικά των διαφορών της κύριας δίκης εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2008/115. Επίσης, δεν αμφισβητείται ότι τα δικαιώματα άμυνας προσβλήθηκαν, λόγω του ότι οι ενδιαφερόμενοι δεν ακούστηκαν νομότυπα, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του εθνικού νόμου, πριν από την έκδοση των επίμαχων στην κύρια δίκη αποφάσεων παρατάσεως.

19 Το εν λόγω δικαστήριο διευκρινίζει ότι, κατά το εθνικό δίκαιο, τα δικαστήρια καθορίζουν τις έννομες συνέπειες μιας τέτοιας προσβολής λαμβάνοντας υπόψη τα συμφέροντα που διασφαλίζει η παράταση της κρατήσεως και ότι, επομένως, δεν οφείλουν να ακυρώσουν απόφαση παρατάσεως που εκδόθηκε χωρίς ο ενδιαφερόμενος να έχει προηγουμένως ακουστεί, αν κριθεί ότι προέχει το συμφέρον να παραμείνει αυτός υπό κράτηση.

20 Παρά ταύτα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το αν μια τέτοια νομολογία συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης. Επίσης, διευκρινίζει ότι, κατά το ολλανδικό δίκαιο, αν εθνικό δικαστήριο διαπιστώσει ότι απόφαση κρατήσεως είναι ακυρωτέα, οι αρμόδιες αρχές δεν έχουν τη δυνατότητα να εκδώσουν νέα απόφαση κρατήσεως και ότι τότε ο ενδιαφερόμενος πρέπει να απολυθεί αμέσως.

21 Στο πλαίσιο αυτό, το Raad van State αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να θέσει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνεπάγεται η από εθνικό διοικητικό όργανο παραβίαση της γενικής αρχής του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, η οποία διατυπώνεται επίσης στο άρθρο 41, παράγραφος 2, του [Χάρτη], παραβίαση που έλαβε χώρα κατά τη διαδικασία για την έκδοση αποφάσεως παρατάσεως υπό την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 6, της οδηγίας 2008/115 [...], ότι άνευ ετέρου και σε όλες τις περιπτώσεις πρέπει να αίρεται η κράτηση;

2) Αφήνει αυτή η γενική αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας περιθώριο για στάθμιση συμφερόντων στο πλαίσιο της οποίας, εκτός από τη σοβαρότητα της παραβιάσεως της εν λόγω αρχής και τα συμφέροντα του αλλοδαπού που εθίγησαν από αυτήν, λαμβάνονται υπόψη επίσης τα συμφέροντα του κράτους μέλους που διασφαλίζονται με την παράταση της κρατήσεως;»

Επί της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Επί της επείγουσας διαδικασίας

22 Το Raad van State ζήτησε, στηριζόμενο στις διατάξεις του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 267 ΣΛΕΕ και του άρθρου 107 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, να εφαρμοστεί επί της παρούσας αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως η επείγουσα προδικαστική διαδικασία.

23 Το αιτούν δικαστήριο αιτιολόγησε το αίτημα αυτό εκθέτοντας ότι τελούν υπό κράτηση οι υπήκοοι τρίτων χωρών που είναι διάδικοι στις υποθέσεις των οποίων έχει επιληφθεί και ότι η κατάστασή τους εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων των τίτλου V της Συνθήκης ΛΕΕ, οι οποίες αφορούν τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Σε περίπτωση που το πρώτο ερώτημα χρήζει καταφατικής απαντήσεως, οι κρατήσεις θα πρέπει να αρθούν αμέσως. Αν το πρώτο ερώτημα χρήζει αρνητικής απαντήσεως, το αποτέλεσμα θα είναι ότι όντως θα δύναται να γίνει στάθμιση συμφερόντων και το Raad van State θα πρέπει να προβεί σε αυτήν και να εξετάσει προσεκτικά αν η στάθμιση αυτή πρέπει να οδηγήσει στην άρση των κρατήσεων.

24 Εν προκειμένω, επισημαίνεται, πρώτον, ότι η παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 2008/115, η οποία εμπίπτει στο τρίτο μέρος, τίτλος V, της Συνθήκης. Κατά συνέπεια, δύναται να εφαρμοστεί επ' αυτής η επείγουσα προδικαστική διαδικασία που προβλέπεται από τα άρθρα 23α του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 107 του Κανονισμού Διαδικασίας.

25 Δεύτερον, διαπιστώνεται, όπως υπογραμμίζει το αιτούν δικαστήριο, ότι οι αναιρεσείοντες της κύριας δίκης στερούνται τώρα της ελευθερίας τους και ότι η λύση των διαφορών της κύριας δίκης δύναται να έχει ως αποτέλεσμα να δοθεί αμέσως τέλος σε αυτή τη στέρηση ελευθερίας.

26 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, το δεύτερο τμήμα του Δικαστηρίου αποφάσισε, στις 11 Ιουλίου 2013, κατόπιν προτάσεως του εισηγητή δικαστή, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να δεχθεί την αίτηση του αιτούντος δικαστηρίου να εφαρμοστεί επί της παρούσας αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως η επείγουσα διαδικασία.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

27 Με τα ερωτήματά του, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην ουσία να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης, και ειδικότερα το άρθρο 15, παράγραφοι 2 και 6, της οδηγίας 2008/115, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, όταν, στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας, η παράταση μέτρου κρατήσεως αποφασίστηκε μη τηρηθέντος του δικαιώματος

ακροάσεως, πρέπει να δοθεί αμέσως τέλος στην κράτηση ή αν ο εθνικός δικαστής που καλείται να αξιολογήσει τη νομιμότητα αυτής της αποφάσεως παρατάσεως δύναται να διατηρήσει την απόφαση αυτή όταν εκτιμά ότι παραμένει δικαιολογημένη μετά από στάθμιση των διακυβευομένων συμφερόντων.

28 Διαπιστώνεται ότι το αιτούν δικαστήριο θεωρεί αποδεδειγμένο ότι, στις διαφορές των οποίων έχει επιληφθεί, οι αποφάσεις παρατάσεως της κρατήσεως εκδόθηκαν μη τηρηθέντος του δικαιώματος ακροάσεως. Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο της παρούσας επείγουσας προδικαστικής διαδικασίας, το Δικαστήριο δεν χρειάζεται να αποφανθεί επί των προϋποθέσεων για την ύπαρξη παραβάσεως της υποχρεώσεως διασφαλίσεως του δικαιώματος ακροάσεως με γνώμονα το δίκαιο της Ένωσης, αλλά πρέπει μόνο να εκθέσει στο αιτούν δικαστήριο ποιες συνέπειες το Δικαστήριο συνδέει με την παράβαση αυτή.

29 Εν προκειμένω, επισημαίνεται ότι, στο κεφάλαιό της ΙΙΙ, το οποίο επιγράφεται «Διαδικαστικές εγγυήσεις», η οδηγία 2008/115 καθορίζει τη μορφή που πρέπει να έχουν οι αποφάσεις απομακρύνσεως, οι οποίες πρέπει ειδικά να είναι γραπτές και αιτιολογημένες, και υποχρεώνει τα κράτη μέλη να προβλέπουν αποτελεσματικά ένδικα βοηθήματα κατά των αποφάσεων αυτών. Η οδηγία αυτή, στο πλαίσιο του κεφαλαίου της IV το οποίο αφορά την κράτηση με σκοπό την απομάκρυνση, ορίζει ειδικά, στο άρθρο της 15, παράγραφος 2, ότι η κράτηση διατάσσεται από τις διοικητικές ή δικαστικές αρχές, με έγγραφο που αναφέρει τους πραγματικούς και νομικούς λόγους της αποφάσεως κρατήσεως και διευκρινίζει τις προϋποθέσεις του δικαστικού ελέγχου της αποφάσεως αυτής όταν έχει εκδοθεί από διοικητική αρχή. Το άρθρο 15, παράγραφος 2, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας 2008/115 ορίζει, επιπλέον, ότι ο συγκεκριμένος υπήκοος τρίτης χώρας απολύεται αμέσως αν η κράτηση δεν είναι νόμιμη.

30 Επισημαίνεται ακόμη ότι, μολονότι το άρθρο 15, παράγραφος 6, της ίδιας οδηγίας ορίζει ότι τα κράτη μέλη δύνανται να παρατείνουν, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, το χρονικό διάστημα της με σκοπό την απομάκρυνση κρατήσεως για συγκεκριμένη περίοδο μη υπερβαίνουσα τους δώδεκα πρόσθετους μήνες, όταν πληρούνται ορισμένες ουσιαστικές προϋποθέσεις, παρά ταύτα η διάταξη αυτή δεν περιέχει κανένα διαδικαστικό κανόνα.

31 Κατά συνέπεια, διαπιστώνεται ότι, καίτοι οι συντάκτες της οδηγίας 2008/115 εκδήλωσαν έτσι τη βούληση να καθορίσουν λεπτομερώς το πλαίσιο των εγγυήσεων που παρέχονται στους συγκεκριμένους υπηκόους τρίτων χωρών όσον αφορά τόσο την απόφαση απομακρύνσεως όσο και την απόφαση κρατήσεώς τους, παρά ταύτα δεν διευκρίνισαν αν, και υπό ποιες προϋποθέσεις, πρέπει να διασφαλίζεται το δικαίωμα ακροάσεως των υπηκόων αυτών, ούτε τις συνέπειες που πρέπει να έχει η μη τήρηση του δικαιώματος αυτού, πέραν της γενικού χαρακτήρα επιταγής απολύσεως στην περίπτωση που η κράτηση δεν είναι νόμιμη.

32 Κατά πάγια νομολογία, τα δικαιώματα άμυνας, στα οποία ανήκουν το δικαίωμα ακροάσεως και το δικαίωμα προσβάσεως στον φάκελο, περιλαμβάνονται στα θεμελιώδη δικαιώματα που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της έννομης τάξεως της Ένωσης και κατοχυρώνονται με τον Χάρτη (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 18ης Ιουλίου 2013, C-584/10 P, C-593/10 P και C-595/10 P, Επιτροπή κ.λπ. κατά Kadi, σκέψεις 98 και 99 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Αληθεύει επίσης ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων αυτών επιβάλλεται ακόμη και όταν η εφαρμοστέα ρύθμιση δεν προβλέπει ρητώς μια τέτοια διατύπωση (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2012, C-277/11, M., σκέψη 86 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

33 Παρά ταύτα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας, δεν είναι απόλυτα προνόμια, αλλά μπορούν να περιέχουν περιορισμούς, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί πράγματι ανταποκρίνονται σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που επιδιώκει το επίμαχο μέτρο και δεν συνιστούν, με γνώμονα τον επιδιωκόμενο

σκοπό, υπέρμετρη και μη ανεκτή επέμβαση που θα έθιγε την ίδια την ουσία των δικαιωμάτων που διασφαλίζονται κατ' αυτόν τον τρόπο (απόφαση της 15ης Ιουνίου 2006, C-28/05, Dokter κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-5431, σκέψη 75).

34 Επιπλέον, η ύπαρξη προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας πρέπει να αξιολογείται σε συνάρτηση με τις ειδικές περιστάσεις κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2011, C-110/10 P, Solvay κατά Επιτροπής, Συλλογή 2011, σ. I-10439, σκέψη 63), και ιδίως με τη φύση της επίμαχης πράξεως, το πλαίσιο εντός του οποίου αυτή εκδόθηκε και τους νομικούς κανόνες που διέπουν το περί ου πρόκειται θέμα (προαναφερθείσα απόφαση Επιτροπή κ.λπ. κατά Kadi, σκέψη 102 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

35 Έτσι, η υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας των αποδεκτών αποφάσεων οι οποίες θίγουν αισθητώς τα συμφέροντά τους βαρύνει, κατ' αρχήν, τις διοικητικές αρχές των κρατών μελών όταν αυτές λαμβάνουν μέτρα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Όταν, όπως εν προκειμένω, δεν καθορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ούτε οι συνθήκες εντός των οποίων πρέπει να διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών ούτε οι συνέπειες της μη τηρήσεως των δικαιωμάτων αυτών, οι εν λόγω συνθήκες και συνέπειες εμπίπτουν στο εθνικό δίκαιο αρκεί τα μέτρα που θεσπίζονται προς την κατεύθυνση αυτή να είναι της ίδιας τάξεως με εκείνα που ισχύουν για τους ιδιώτες σε ανάλογες καταστάσεις εθνικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας) και αρκεί να μην καθιστούν πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχονται από την έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ. στο ίδιο πνεύμα, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 2008, C-349/07, Sopropé, Συλλογή 2008, σ. I-10369, σκέψη 38, και της 19ης Μαΐου 2011, C-452/09, Iaia κ.λπ., Συλλογή 2011, σ. I-4043, σκέψη 16).

36 Εντούτοις, μολονότι είναι θεμιτό τα κράτη μέλη να καθιστούν δυνατή την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας των υπηκόων αυτών κατά τον ίδιο τρόπο με εκείνον που ισχύει στις εσωτερικές καταστάσεις, παρά ταύτα ο τρόπος αυτός πρέπει να συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης και ειδικά να μη θέτει σε κίνδυνο την αποτελεσματικότητα της οδηγίας 2008/115.

37 Κατά συνέπεια, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου της νομολογίας σχετικά με τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας και του συστήματος της οδηγίας 2008/115 τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο της διαδικαστικής αυτονομίας τους, οφείλουν, αφενός, να καθορίσουν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες πρέπει να διασφαλίζεται ο σεβασμός του δικαιώματος ακροάσεως των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών και, αφετέρου, να συναγάγουν τις συνέπειες της μη τηρήσεως του δικαιώματος αυτού.

38 Όσον αφορά τα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου, επισημαίνεται ότι, κατά το δίκαιο της Ένωσης, προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας, και ειδικότερα του δικαιώματος ακροάσεως, συνεπάγεται την ακύρωση της αποφάσεως που εκδόθηκε κατά το πέρας της σχετικής διοικητικής διαδικασίας μόνο στην περίπτωση που, αν δεν υπήρχε η πλημμέλεια αυτή, η εν λόγω διαδικασία θα μπορούσε να καταλήξει σε διαφορετικό αποτέλεσμα (βλ. στο ίδιο πνεύμα, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-301/87, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-307, σκέψη 31· της 5ης Οκτωβρίου 2000, C-288/96, Γερμανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-8237, σκέψη 101· της 1ης Οκτωβρίου 2009, C-141/08 P, Foshan Shunde Yongjian Housewares & Hardware κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2009, σ. I-9147, σκέψη 94, και της 6ης Σεπτεμβρίου 2012, C-96/11 P, Storck κατά ΓΕΕΑ, σκέψη 80).

39 Συνεπώς, αφενός, κάθε πλημμέλεια κατά την άσκηση των δικαιωμάτων άμυνας στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας παρατάσεως της με σκοπό την απομάκρυνση κρατήσεως υπηκόου τρίτης χώρας δεν δύναται να αποτελέσει προσβολή των δικαιωμάτων αυτών. Αφετέρου, κάθε μη τήρηση ειδικά του δικαιώματος ακροάσεως δεν είναι επομένως ικανή να καταστήσει εκ συστήματος

παράνομη, υπό την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 2, τελευταίο εδάφιο, της οδηγίας 2008/115, την εκδοθείσα απόφαση, οπότε δεν συνεπάγεται αυτομάτως την απόλυση του συγκεκριμένου υπηκόου.

40 Πράγματι, για να διαπιστωθεί μια τέτοια παρανομία, ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξακριβώσει, όταν εκτιμά ότι πρόκειται για πλημμέλεια θίγουσα το δικαίωμα ακροάσεως, αν, σε συνάρτηση με τις πραγματικές και νομικές περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως, η επίμαχη διοικητική διαδικασία θα είχε μπορέσει να καταλήξει σε διαφορετικό αποτέλεσμα λόγω του ότι οι συγκεκριμένοι υπήκοοι τρίτων χωρών θα είχαν μπορέσει να προβάλουν στοιχεία ικανά να δικαιολογήσουν την απόλυσή τους.

41 Η μη αναγνώριση τέτοιας εξουσίας εκτιμήσεως στον εθνικό δικαστή και η επιβολή της υποχρεώσεως κάθε προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως να συνεπάγεται αυτομάτως την ακύρωση της αποφάσεως παρατάσεως της κρατήσεως και την άρση της, έστω και αν ενδεχομένως μια τέτοια πλημμέλεια δεν θα έχει στην πράξη αντίκτυπο επί της εν λόγω αποφάσεως παρατάσεως και έστω και αν η κράτηση πληροί τις ουσιαστικές προϋποθέσεις του άρθρου 15 της οδηγίας 2008/115, ενέχει τον κίνδυνο περιορισμού της αποτελεσματικότητας της οδηγίας αυτής.

42 Πράγματι, πρέπει να υπομνησθεί ότι, αφενός, κατά την αιτιολογική σκέψη 2 της εν λόγω οδηγίας, η οδηγία αυτή έχει ως σκοπό την καθιέρωση μιας αποτελεσματικής πολιτικής απομακρύνσεως και επαναπατρισμού, με βάση κοινούς κανόνες, ώστε τα συγκεκριμένα άτομα να επαναπατρίζονται με ανθρώπινους όρους και με σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους και της αξιοπρέπειάς τους. Ομοίως, κατά την αιτιολογική σκέψη 13 της ίδιας οδηγίας, η χρησιμοποίηση αναγκαστικών μέτρων πρέπει να εξαρτάται ρητώς από την τήρηση όχι μόνο της αρχής της αναλογικότητας, αλλά και της αρχής της αποτελεσματικότητας, όσον αφορά τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τους επιδιωκόμενους σκοπούς.

43 Αφετέρου, η απομάκρυνση κάθε παρανόμως διαμένοντος υπηκόου τρίτης χώρας αποτελεί προτεραιότητα για τα κράτη μέλη, σύμφωνα με το σύστημα της οδηγίας 2008/115 (βλ., στο ίδιο πνεύμα, απόφαση της 6ης Δεκεμβρίου 2011, C-329/11, Achughbabian, Συλλογή 2011, σ. I-12695, σκέψη 38).

44 Κατά συνέπεια, ο έλεγχος του εθνικού δικαστή όσον αφορά φερόμενη προσβολή του δικαιώματος ακροάσεως στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας για την έκδοση αποφάσεως παρατάσεως κρατήσεως υπό την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 6, της οδηγίας 2008/115 πρέπει να συνίσταται στην εξακρίβωση, σε συνάρτηση με τις πραγματικές και νομικές περιστάσεις κάθε συγκεκριμένης υποθέσεως, του αν οι διαδικαστικές πλημμέλειες όντως στέρησαν εκείνους που τις προβάλλουν από τη δυνατότητα να αμυνθούν καλύτερα έτσι ώστε η διοικητική αυτή διαδικασία να κατέληγε σε διαφορετικό αποτέλεσμα.

45 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στα ερωτήματα που τέθηκαν πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το δίκαιο της Ένωσης, και ειδικότερα το άρθρο 15, παράγραφοι 2 και 6, της οδηγίας 2008/115, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, όταν, στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας, η παράταση μέτρου κρατήσεως αποφασίστηκε μη τηρηθέντος του δικαιώματος ακροάσεως, ο εθνικός δικαστής που καλείται να αξιολογήσει τη νομιμότητα της αποφάσεως αυτής δύναται να διατάξει την άρση του μέτρου κρατήσεως μόνον αν εκτιμά, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των πραγματικών και νομικών περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως, ότι η προσβολή αυτή όντως στέρησε εκείνον που την προβάλλει από τη δυνατότητα να αμυνθεί καλύτερα έτσι ώστε η διοικητική αυτή διαδικασία να κατέληγε σε διαφορετικό αποτέλεσμα.

Επί των δικαστικών εξόδων

46 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

Το δίκαιο της Ένωσης, και ειδικότερα το άρθρο 15, παράγραφοι 2 και 6, της οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, όταν, στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας, η παράταση μέτρου κρατήσεως αποφασίστηκε μη τηρηθέντος του δικαιώματος ακροάσεως, ο εθνικός δικαστής που καλείται να αξιολογήσει τη νομιμότητα της αποφάσεως αυτής δύναται να διατάξει την άρση του μέτρου κρατήσεως μόνον αν εκτιμά, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των πραγματικών και νομικών περιστάσεων της συγκεκριμένης υποθέσεως, ότι η προσβολή αυτή όντως στέρησε εκείνον που την προβάλλει από τη δυνατότητα να αμυνθεί καλύτερα έτσι ώστε η διοικητική αυτή διαδικασία να κατέληγε σε διαφορετικό αποτέλεσμα.

(υπογραφές)